

Information, 22. marts 2013

Interview Jon Faber

Hvad er danskhed, og hvem får lov at definere den? Det spørgsmål har været en del af den såkaldte værdikamp siden begyndelsen af det nye årtusinde og er blevet endnu mere aktuelt med DR's nye satsning på tv-serien om slaget ved Dybbøl Mølle. Et slag som var startskudet til en ny form for dansk nationalisme, siger professor ved CBS Uffe Østergaard. Her fortæller han om fire bøger, der har præget hans studie af den danske nationale identitet.

Den dominerende udlægning af danskheden spænder ben for danskere med anden etnisk og kulturel baggrund, siger professor ved CBS Uffe Østergaard. Her fortæller han om fire bøger, der har præget hans studie af den danske nationale identitet, og han forklarer, hvorfor Christian den 4. er blevet symbolet på en rigtig dansker.

Richard Jenkins' *Being Danish: Paradoxes of identity in everyday life*, 2011

Til at beskrive den danske mentalitet har du valgt at tage udgangspunkt i en bog skrevet af en mand fra Nordirland. Hvorfor?

»Som udefrakommende har antropologen Richard Jenkins et meget skarpt blik for, hvordan vi danskere ubevidst udøver en form for nationalisme på daglig basis. Via sit feltarbejde i Skive lykkes det ham således at illustrere, hvordan danskheden medfører nogle helt særlige omgangsformer, og han

bruger begrebet *everyday nationalism* til at beskrive fænomenet. Det er en herlig og meget velskrevet bog.«

Hvilke eksempler giver Jenkins på denne hverdagsnationalisme?

»Han undrer sig eksempelvis over måden, hvorpå det danske flag er en integreret del af danskernes hverdagsadfærd. Det britiske flag er jo et meget kontroversielt politisk symbol, hvor han kommer fra, men i Danmark har vi en totalt ubekymret omgang med Dannebrog, som vi flager med i tide og utide; i lufthavne og til fødselsdage. Det er noget, vi lærer fra barns ben. Jenkins demonstrerer, hvordan vuggestue- og børnehavepædagoger ubevidst og uden at forbinde det med noget nationalt indoktrinerer børnene i dansk adfærd og danske vaner, når de lærer dem at gebærde sig på en særlig måde. Denne form for social adfærd handler om at samarbejde, om at undgå konflikter og altså om at flage ved festlige lejligheder. De danske pædagoger er en helt enestående institution, som viderebringer den samfundsmodel, de selv er skabt af. Det er lige præcis derfor, man gerne vil have indvandrere til at sende deres børn i daginstitutioner, så de kan blive socialiseret ind i det danske apparat. De skal altså ikke alene lære sproget, men også at opføre sig dansk.«

Har de ikke hverdagsnationalisme i andre lande?

»Jenkins har ikke bedrevet en komparativ analyse, så det kommer han ikke ind på. Svaret er selvfølgelig, at det har de. Men på en anden måde. For at blive i pædagogikkens verden illustreres pointen af det faktum, at ”pædagog” ikke kan oversættes til andre sprog. Selve ordet findes, men stillingsbetegnelsen og funktionen er en anden. Det er helt unikt, at man i Danmark har pædagoger fra vuggestuen og frem til lærerstadiet. Til tider forventes det sågar af os professorer, at vi skal agere pædagoger for de studerende. Det er karakteristisk dansk, at vi forventes at tage hånd om

hinanden og forvalte hinandens liv. Det er det, mange liberalister opfatter som omklamring og indgreb i den enkeltes frihed. Min oversættelse af Jenkins' analyse er, at danskerne er kollektive individualister.«

Ole Feldbæk (red.), *Dansk identitet*, vol. 1-4, 1991-92

Hvornår opstod den danske nationalisme?

»Det er der delte meninger om. Et godt udgangspunkt for diskussionen er Ole Feldbæks *Dansk Identitet*, der stadig står som den grundigste og mest omfattende undersøgelse af den danske nationale identitet. Den udkom samtidig med, at den moderne danske nationalisme for alvor slog igennem. 1992 blev året, hvor vi stemte nej til Maastricht-traktaten og vandt EM i fodbold. I de fire bind dateres den danske nationale identitets opståen til den sidste halvdel af 1700-tallet. Da Struensee blev afsat og henrettet i 1772, gennemførte de nye magthavere efterfølgende et nationalt program med det sigte at holde sammen på den multinationale danske stat, som blandt andet inkluderede hertugdømmerne Slesvig og Holsten. Man indførte i den sammenhæng indfødsretten, hvilket var helt enestående i europæisk sammenhæng. Som en reaktion på Struensees styre skulle denne lov sikre, at statens stillinger blev besat af folk, der var født inden for den danske stat. Her opstod den danske nationalisme ifølge Feldbæk.«

Er du enig i Feldbæks datering?

»Både ja og nej. Feldbæks analyser er en enormt interessante og yderst brugbare beskrivelser af den danske identitet opståen i midten af 1700-tallet. Hans datering har for så vidt meget mere for sig end opfattelse, der var dominerende i forskerkredse frem til 1990'erne, nemlig at den danske identitets genese skulle findes i middelalderen eller vikingetiden. Han bruger bare det forkerte begreb til at beskrive udviklingen i sidste

halvdel af det attende århundrede. Der var nemlig tale om patriotisme og ikke nationalisme.«

Hvad er forskellen?

Patriotisme henviser til *patria*, altså *fædrelandet*, mens nationalisme kommer af *natio*, det vil sige *folket*. Patriotismen gør sig altså ingen forestillinger om et særligt folk. Den er ikke blodsbundet, men tager blot udgangspunkt i de mennesker, der er født inden for et afgrænset område. I 1700-tallet var du således kongens undersåt, uanset om du talte norsk, dansk eller tysk. Patriotismen er derfor mere neutral end nationalismen, fordi den ikke kræver en bestemt kultur. Den danske nationale identitet og nationalisme opstod for mig at se først i forbindelse med danske grundlov i 1849 og den første slesvigske krig fra 1848 til 1850, hvor den danske regerings soldater kæmpede mod den slesvig-holstenske oprørshær. Jeg blev udråbt til landsforræder, da jeg i sin tid kaldte konflikten for en borgerkrig, for i dansk mytologi er den nemlig blevet til en krig mellem mægtige Tyskland og heroiske Danmark. Faktum er blot, at hverken en tysk eller en dansk nationalstat fandtes på daværende tidspunkt. Det er først herefter, at man kunne få øje på en sammenhængende dansk identitet, og det er i øvrigt værd at bemærke, at juletræet i denne periode blev nationaliseret, da man begyndte at pynte det med Dannebrog i stedet for de holstenske farver.«

Hvad byggede man danskheden på?

»De værdier, vi i dag kalder danske, opstod i en særlig syntese med grundtvigianismen. Højskolen, andelsbevægelsen og bondeværdierne lagde fundamentet for den danske nationale identitet, og ideen om den danske nation bevægede sig i 1800-tallet fra at være statslig til at blive noget mere folkeligt. Socialdemokratiets indtog i Danmark inden overgangen til det

tyvende århundredek tog sit udgangspunkt i folket frem for klassen, og mange politiske folkepartier er siden kommet til. Grundtvigianismen og ideen om et særligt folk sætter stadig tonen for, hvordan vi taler om tingene i Danmark.«

Søren Krarup, *I min levetid – 60 års Danmarkshistorie*, 1997.

Den næste bog er skrevet af en mand, du er meget uenig med. Hvorfor har du valgt den?

»Fordi *I min levetid* giver et indblik i en meget udbredt opfattelse af, hvad danskheden er. Jeg plejer at sige om Søren Krarup, at vi har lært det samme, men at han glemmer at tænke sig om. Bogen illustrerer forestillingen om en udbrudt dansk identitet fra vikingetiden til i dag, og Krarup skriver totalt uanfægtet af historiske kendsgerninger. Bogen er et led i politiseringen af nationalismen, altså kampen for danskheden mod indvandringen, som han selv var med til at lancere mod slutningen af 1980'erne. Den viser med al tydelighed, hvorfor danskheden kan være en overordentlig vanskelig størrelse at håndtere for dem, der kommer til landet med en anden etnisk eller kulturel baggrund.«

Hvad skal der ifølge Søren Krarup til, før man kan kalde sig dansker?

»Det danske fællesskab bygger for Krarup på et sammenfald mellem folk, stat, nation, sprog og kirke. Man skal have et nært tilhørsforhold til alle fem enheder, før man kan kalde sig en rigtig dansker. Ifølge Krarup har kampen for danskheden i flere århundreder stået på ved den såkaldte sindelagsgrænse til Tyskland. Han benægter historiske fakta og ser blandt andet helt bort fra, at den danske helstat før 1864 var flersproget. Som

nævnt var Danmark og Tyskland resultatet af de to slesvigske krige, men det anerkender Søren Krarup slet ikke.«

Hvad gør hans bog interessant?

»At han siger det, som en stor del af danskerne tænker. Han gør det på en måde, som mange tager afstand fra, men det ændrer ikke ved, at Dansk Folkeparti i det store hele har vundet kampen om danskheden. Se bare, hvordan vi stadig fører statistik over, hvilken generation, indvandrere tilhører. De forbliver en slags bindestregsdanskere, fordi man hele tiden fremhæver deres etniske oprindelse og for eksempel kalder dem tyrkisk-danske. Det er uhyre vanskeligt for folk med en anden etnicitet og kultur at blive integreret i det danske fællesskab, for vi er ikke vant til at være multikulturelle.«

Hvorfor er vi ikke det?

»Den danske historie handler om en mellemstor stat, der gennem årene blev mindre og mindre for til sidst at være kogt helt ind til den inderste, etnisk homogene, kerne. Det Danmark, vi kender i dag, blev grundlagt på 400 års militære nederlag. Derfor er det i øvrigt ikke så overraskende, at Christian den 4. for mange står som symbolet på en rigtig dansker: Han kunne lide vin og kvinder. Og så tabte han alle krigene.«

»Men som du selv har været inden på, findes der også akademiske positioner, som bakker Krarups påstand om en ubrudt dansk national identitet siden vikingetiden op, ikke sandt?«

»Jo, til en vis grad. Ifølge mange middelalderhistorikere fandtes en dansk identitet længe før 1700-1800-tallet. De peger blandt andet på tidlige dagbøger skrevet af bønder, der tænkte sig selv som jyder og danskere. I

middelalderen vidste man godt, at noget hed Danmark, og de adelige lod sig begrave i danske flag. Yngre forskere skriver en gang imellem triumferende til mig, når de har fundet tegn på noget, der kan tolkes som dansk national identitet i middelalderen. Det er glimrende, for det henleder opmærksomheden på nye kilder. Nationalismen er et forskningsområde, der hele tiden er til debat, og nye forskningspositioner bringes i spil.«

John Campbell m.fl. (red.), *National Identity and the Varieties of Capitalism. The Danish Experience*, 2006

Den sidste bog, vi skal tale om, kigger nærmere på den såkaldte danske model.

»Ja, det danske samfundssystem er på grund af alle sine skatter og afgifter ofte blevet beskrevet som humlebien, der ikke kan flyve, men gør det alligevel. *National Identity and the Varieties of Capitalism* er en serie af bøger, der stiller skarpt på udvalgte landes samfundsmodeller, og dette bind fremhæver det smidige arbejdsmarked og den lave magtdistance som noget særligt dansk. Det er værd at bemærke, at den danske model både er en ideologi og en beskrivelse af virkeligheden. Institutionerne har årsager, men de producerer også identitetsmæssige virkninger.«

Hvordan?

»Man kan sige, at den danske model sætter den danske enigheds- og forhandlingskultur i system, når arbejdsmarkedets parter eksempelvis skal forsøge at nå til enighed uden statslige indgreb. I parentes skal det dog lige bemærkes, at denne praksis er under alvorligt pres for tiden. Jeg finder det desuden meget interessant, at man ophøjer den danske model til noget helt enestående. For den er faktisk opstået ret tilfældigt, og måske er den i virkeligheden ikke så unik endda. Der opstår i hvert fald ofte en vis

forvirring om, hvad den reelt indebærer, og man ser en tendens til, at der bliver sat lighedstegn mellem den danske og den skandinaviske model. Opgøret med denne sammenblanding er et af hovedformålene med bogen, som jeg selv bidrog til med et kapitel om den danske stats udvikling fra multinationalt imperium til mononational småstat. «

Hvad er forskellen på den danske og den skandinaviske model?

»Den skandinaviske model er i virkeligheden lig med den svenske model. Når den engelske avis *The Economist* roser skandinaverne for at være pragmatiske og reformindstillede, er det altså primært svenskerne, der refereres til. Men vi labber det i os, for vi kan godt lide at få ros fra udlandet.«

Hvad skyldes det?

»Det handler om det danske mindreværds kompleks. Vi er en lille nation, der har en lang tradition for at interessere os for, hvad andre mener om os. I 1692 skrev den britiske ambassadør i Danmark, Robert Molesworth, en bog om Danmark og danskerne. Han hadede os. Enevælden var efter hans mening forfærdelig, og stort set alt ved landet var dårligt. Ambassadøren fandt dog to formildende omstændigheder: Kvinderne var smukke, og folk kunne læse og skrive. Den danske reaktion var at citere ham for de sidste to synspunkter og se bort fra bogens første 200 sider. Vi vil så gerne have, at folk taler pænt om os.«